

КИРИЛОВСКО-МЕТОДИЈЕВСКА ТРАДИЦИЈА И НАШЕ ВРЕМЕ

Ѓакон Дејан Николић,
професор Богословије Светог Кирила и Методија у Нишу

Часни оци, поштовани господине градоначелниче, драги гости, поштоване колеге професори, драги ученици, радујем се што данас, када празнујемо Силазак Светога Духа на апостоле и када се молитвено сећамо наших покровитеља, свете браће Кирила и Методија, имам част да Вашој пажњи и Вашој љубави понудим нека размишљања на која овај јубилеј побуђује. Част је тиме већа што то могу да урадим у овоме здању које је верни изданак кириловско-методијевске просвете, не само по имену већ и по Духу који од давнина надахњује апостоле и равноапостолне, свештенике и духовнике, пастире и учитеље, и који нас увек изнова учи да просветитељ може бити само онај ко је истински светитељ.

То што се ове године свете браће Кирила и Методија сећамо на Други дан Духова савршено је природно. Јер свештена мисија равноапостолне браће представља истински продужетак Педесетнице. Када се у догађају Педесетнице Дух Свети излио на ученике Гоподње, они су се прихватили апостолског задатка свеопштега преображавања свега у Христу. Тај задатак, ношени тим истим Духом Светим, наставили су и равноапостолни Свети Кирило и Методије. Дух Свети, од Кога се у божанској икономији спасења оваплоћује Христос, отварао је врата пред Светом Браћом, чинећи тиме да се Христос и даље оваплоћује и да се историја и даље охристовљује. Заиста, дело мисије јесте и наставак Христовог Оваплоћења, природно разрастање живог организма тела Христовог – Цркве.

Синергија Свете Браће са Духом Светим у чину оваплоћења Логоса Божјег, Речи Божје, вишеструко је и на посебан начин симболички обележена стварањем словенскога писма, словенскога слова, словенске речи. Бог је постао човек, Превечно Слово је постало тело да би човек постао бог по благодати Духа Светога и да би људско слово могло постати Реч Божја. Човек је у Христу васпостављен, а људска реч задобила је своју праву моћ – да слови о Богу. Свештено слово је са људске стране, у својој повезаности са времепросторним структурама нашега света, везано за историју, али је са стране Бога широм отворено неисцрпној словесности божанскога живота. Када је Господ на дан Педесетнице делио огњене језике призвао је све народе у

јединство. Када је равноапостолима послао Духа Светога и када је и њих показао премудрим ловцима, задобио је и уловио словенски свет, дарујући и њему његов језик и учвршћујући све словенске народе у православљу и једномислију.

Са светим Кирилом и Методијем Словени су добили можда више него други народи. Парћани и Миђани и Еламита, и који живе у Месопотамији и Јудеји и Кападокији, у Понту и Азији, у Фригији и Памфилији, у Египту и крајевима Либије близу Кирина, и дошљаци Римљани, и Јудејци прозелити, Крићани и Арапи, сву су они чули апостоле како о величанственим делима Божјим говоре на њиховим језицима. Са Словенима је ствар унеколико другачија. Јер ваљало је да ови најпре добију свој језик да би потом на њему могли чути проповед о Галилејцу и да би се и сами задивили и зачудили. Изазов сваке мисије јесте християнизација нехришћанске културе, уливање хришћанског садржаја у форме које већ постоје. Изазов кириловско-методијевске мисије био је двострук – упоредо са християнизацијом требало је још и постављати темеље култури која се християнизује. Но резултат је био више него добар. Ново вино хришћанства уливено је у нове мехове, који су вешто израђени управо за ту сврху и који баш због тога обећавају да се неће продрети и да ће трајати довека.

Словени су од Кирила и Методија добили не само садржај већ и форму хришћанства. Словени не памте себе као нехришћане, јер је њихов историјски идентитет обликован хришћанском вером и са њом је нераскидиво повезан. Бесомучни из Гадаре, који је ноћ и дан боравио по гробовима и горама, вичући и бијући себе камењем, након што је од Господа ослобођен од легеона демонскога, сео је крај ногу Исусових, обучен и паметан. Он вероватно не памти себе какав је био пре него што је и духовно и телесно исцељен. Вероватно је његова захвалност за учињену милост била већа од захвалности оних који су и пре свог духовног исцељења имали некакву, макар и нехришћанску словесност. Зато и захвалност Словена мора бити већа од захвалности других народа. Јер су лутали по горама не знајући за себе, били су луди и некрштени, али им је Господ кроз богомудру браћу подарио мир и привео их к ногама Исусовим, где и дан данас седе, обучени и паметни.

Ваља пак знати да форма у којој се истина хришћанства предаје није нешто спољашње и случајно у односу на садржај вере, она није пуки додатак и историјска одора чисте истине. Хришћанска истина увек мора бити утеловљена у конкретној култури. Логос Божји није могао у историју ући као некакав „човек уопште“, као апстрактна индивидуа, већ као сасвим конкретна и жива историјска личност, као „човек од крви и меса“ који живи и дела унутар стварних историјских и просторних

координата, у амбијенту конкретне културе и цивилизације. То исто важи и за богочовечанско Тело Христово – Цркву, која се и сама непрестано оваплоћује, уводећи различите културе у претопионицу стваралачке божанске љубави. Притом, Црква се ни у једној култури не јавља као страном тело, већ се суштински са њима поистовећује уздижући их до новог начина постојања, до „нове твари“.

Од метафоре одеће и тела, однос Цркве и културе, то јест садржаја и форме у хришћанству, много боље осликава метафора чаше и воде. Вода жива је наша насушна потреба. Али богожедна душа Воду живота може пити само из чаше конкретне културе која води даје конкретан историјски облик. Контекст у коме се наше спасење одвија и у коме је и наша одговорност не сме се никада занемарити. Црква се у својој мисији обраћа конкретним људима у њиховим радостима и надама, жалостима и проблемима. Због тога је озбиљно схватање историјских и културолошких чињеница сваке епохе претпоставка сваке успешне мисије. Штавише, оно је такође и претпоставка сваког хришћанског идентитета. Култура једног народа или једног поднебља конститутивни је елемент Цркве тога народа и тога простора. Зато један византијски, грчки, сиријски, руски или српски хришћанин, ма колико био укореван у јединственом православном предању, увек носи и печат верског генија свога народа, будући обликован духовношћу своје националне Цркве.

Контекст и форма се, дакле, никако не смеју занемаривати. Међутим, ми се данас често сусрећемо са супротним искушењем, са пренаглашавањем значаја, чак са неком врстом апсолутизације литургијске, језичке и обичајне форме. У жучним сукобима око начина служења Литургије, у општем метежу који настаје због отимања око чаше, понекад не приметимо да из чаше просипамо Воду живу, која је једино право бесцен благо. Форма није дата једном за свагда. Она је променљива и има конвенционални карактер, на неки начин јесте ствар договора. Око форме се можемо договорити на разне начине, али се свакако морамо договорити некако, како бисмо показали да смо у историјском смислу заиста једно тело.

Није пак довољно рећи да се историјска форма хришћанства може мењати. Потребно је још и нагласити да је у природи Цркве као живог организма да стално мења облике у којима се појављује, да се увек изнова обнавља животворним Духом и да увек расте обухватајући у себе нове културе и стваралачки их преображавајући. Тај динамизам у погледу литургијских и језичких форми, гипкост Цркве и способност да расте, да се развија и да се прилагођава знак је присуства Светога Духа у Цркви, који је одржава вечно живом и вечно младом. И супротно, када облици црквеног живота

окоштају, када се Црква објективизује и замрзне у калупе тада она постаје стара навика обичајне културе, сведочанство о једном идеалу који је давно изгубио животну снагу. Тада Црква постаје анахрони музејски амбијент. Мртва форма, форма без садржаја, постаје непроменљива, претвара се у камен и железно, подиже ограде и товари тешка бремена, застрашује, а понекад и убија, као што и слово без Духа убија.

У том смислу, наше настојање да чувамо кириловско-методијевску и светосавску традицију може бити упитно. Понекад се чини да превише чувамо, али да недовољно стварамо. Јер чувањем се може назвати и оно што је зли и лењи слуга учинио са повереним му талантом – закопавање, конзервирање и ревновање да се одржи status quo. Али јеванђељска нас прича учи да ћемо, ако оно што смо добили не умножимо, изгубити и оно што смо имали. Будемо ли својој традицију верни једино као некаквој стратегији у такозваном рату култура, ми ћемо се уствари и мимо своје воље наћи у рату идеологија и тај ћемо рат изгубити.

Можда се више него игде отклон нашег времена у односу на традицију Светих Кирила и Методија види у недостатку управо онога због чега њих славимо – у недостатку мисије. У време Свете браће Кирила и Методија као и у време Светога Саве Црква је у сваком погледу била предводница васељене. Данас у много чему заостајемо. Чини се да смо далеко од оне снаге коју је Црква некада имала када је утемељивала нове и преображавала старе културе. Свет око нас се изгледа мења сувише брзо тако да нам је тешко да са њим ухватимо корак. У настојању да наш говор учинимо релевантним за човека нашег времена, наш крајњи домет најчешће су наша упозоравања на опасности које нове појаве у овом техничко-технолошком свету носе. Врло пак ретко успевамо да на делу покажемо како се те исте новине могу искористити на спасење и добробит човека. Као да смо изгубили дар разликовања духова и као да смо лишени благодатног чула које га чини прозирним и схватљивим, свет нам изгледа непознатији и даљи него икад. Недостаје нам апостолска снага вере, без које нема равноапостолске храбрости. Када од других чувамо оно у шта ни сами довољно снажно не верујемо, дубоко у себи стварамо неизлечиви страх и параноју. Наша ревност у одбрани вере може ићи до екстремног псеудо-зилотизма али ни тада нећемо моћи доказати другима, а нарочито не себи, да смо истински браниоци вере.

Међутим, нема разлога да будемо престроги према себи. Разлог за то што Црква данас нема више тако ауторитативну позицију на историјској сцени да може човеку дати све знање које му је потребно није само у тромости и лењости нас хришћана. Томе су допринеле и одређене историјске околности. Пре свега, многе крупне идеје и многе

велике приче су толико пута разорачарале и изневериле човека, да је он постао неповерљив према свим великим идеалима. Такође, свеукупни раст човековог научног и технолошког сазнања довео је дотле да лекар и биолог, научник и учитељ сваки за себе знају толико пуно да никако не могу сви заједно стати у личност једнога пастира. Данас Црква не може породити тако целовиту и свестрану личност која би могла бити светски лидер не само на плану духовности већ и на плану световног образовања, науке и културе, из простог разлога што је данас због свеопштег раста знања и специјализације науке немогуће да једно људско биће добро познаје више од једне дисциплине. Црква више никада неће моћи да да свету пастира који ће, попут Светога Саве из народне приче, научити људе како да из својих кућа истерају мрак. Свету такав мудрац више није ни потребан, јер свет има своје научнике који светлост стварају цепајући атоме и који из светлости која допире из дубина времепростора ишчитавају поруке о васиони из првих минута њенога постојања.

Па какав онда пастир и просветитељ треба савременом човеку? Ако кормило световног образовања и писмености, науке и технологије више није у нашим рукама, можемо ли онда ишта учинити да свет приближимо Христу и да постанемо достојни наследници Светих Кирила и Методија? Засигурно можемо. Јер савремени човек није мање човек од оног из прошлих времена. И он жуди за људскошћу и топлином, за љубављу и за животом. И колико год му савремена технологија пружала материјални комфор, савремени човек стрепи пред милитаризованом науком која је бацила мрежу на целокупно историјско и природно живљење и уздише под теретом потрошачке културе у којој је двоструко инструментализован: најпре се као и сваки други ресурс бездушно експлоатише у технолошком процесу, а онда се оно што је од њега остало и што се назива потрошачем укључује као статистички чинилац у маркетиншке стратегије чудовишних компанија. Том и таквом човеку пре свега је потребна делатна љубав, потребно му је да чује проповедника чије ће речи бити у сагласју са његовим делима. Потребно му је нешто што можда неће моћи да отклони све његове патње, али ће им макар дати некакав смисао. Хришћанска вера може обухватити философију и науку савременог човека и дати им егзистенцијалну перспективу целине људскога живота. Она може осмислити савремену науку стављајући је у контекст хуманистичке просвете, у којој свако знање увећава људско достојанство уместо да га унижава, а која се потом може узвести и до теохуманистичког, богочовечанског образовања по лику Божјем.

Свакако, да бисмо то постигли, морамо пре свега имати апостолску веру и поуздање у Бога. Морамо бити снажно привржени кириловско-методијевском наслеђу у свој његовој динамичности и пуноћи. То ће нас учинити храбрима пред изазовом сусрета са савременим човеком и његовим културним и практичним навикама. Верујући Светоме Кирилу и Методију вероваћемо и у савременог човека, у његову могућност да буде боголик, слично ономе како су Кирило и Методије веровали да наши преци, пагански Словени, могу постати хришћани. И парадоксално, истинска верност Светом Кирилу и Методију ће нас од носталгичне окренутости ка прошлим временима упутити на савремени историјски, културни и друштвени контекст, у коме ћемо преузети конкретну одговорност за будућност Цркве и за будућност света.

Колико ће наша мисија у будућности бити успешна, тешко је рећи. Знамо само да ћемо много учинити. То нам обећавају и Свети Кирило и Методије који предстоје престолу Свевишњег и који се као заштитници овога училишта топло заузимају да из њега, из генерације у генерацију, увек излазе неки нови посленици на њиви Господњој, који ће у складу са својим моћима наставити дело равноапостолне браће. У којој ће мери наша будућа мисија бити успешна – не морамо да знамо. Јер истинске мисионаре никада не интересују проценти и статистика. Важно је само да истина коју проповедамо буде непомућена. Важно је да ми будемо отворени према свету, чак и онда када свет није отворен према нама, када је негостољубив и туђ.

Немојмо се бојати шта ћемо рећи, јер ће нас Дух Свети поучити шта треба да кажемо, онако како је и Свету Браћу поучио. Будемо ли ходили стопама Светога Кирила и Методија, наш мисионарски задатак неће бити претежак. Јарам је благ и бреме је лако. Верност њиховоме завештању основ је за наду да ћемо добити благослов свете браће Кирила и Методија, живих и прослављених у вечној заједници љубави са Господом и са свима светима. Амин!